

Piotr Wierzbicki

MIESZKAŃCY „PAŃSTWA MUSZYŃSKIEGO” UCZNIAMI KOLEGIUM PODOLINIECKIEGO W LATACH 1699–1711

Tematyka edukacji w przypadku Muszyny w okresie przedrozbiorowym zazwyczaj była poruszana w odniesieniu do kolegium ojców Pijarów w Podolińcu. Oczywiście jest, że z racji bliskości tego ośrodka edukacyjnego muszynianie i mieszkańcy „państwa muszyńskiego” podejmowali tam naukę i to w zasadzie od początku jego istnienia. Warto zaznaczyć, iż badania nad rozwojem kolegium, a szczególnie jego działalnością edukacyjną i uczniami pobierającymi tam nauki, było utrudnione ze względu na problemy z lokalizacją archiwum, które w XX wieku – w wyniku różnych kolei losów i z powodu burzliwej historii – zostało rozproszone. Jeszcze na początku XX wieku, dzięki badaniom Endre Fredreicha, udało się odkryć znaczenie i wartość tegoż archiwum¹. Natomiast do lokalizacji poszczególnych części składowych całego archiwum podolinieckiego doszło pod koniec XX wieku i na początku XXI wieku. I tak, obecnie największy zbiór znajduje się w Budapeszcie, w tamtejszym Centralnym Archiwum Węgierskiej Prowincji Pijarskiej (CAWPP), w tzw. tece „Acta domus Podolinensis” i w innych zbiorach. Poza tym inne części spuścizny podolinieckiej spotkamy w Państwowym Archiwum w Lewoczy, w Modrej, Nitrze, Koszycach, Bibliotece Uniwersyteckiej w Bratysławie, Archiwum Literackim i Naukowym Słowackiej Biblioteki Narodowej i Bibliotece Macierzy Słowackiej w Martinie. W Polsce materiały odnoszące się do Podolińca zachowały się w krakowskim Archiwum Polskiej Prowincji Pijarów oraz w Bibliotece Czartoryskich i Muzeum Narodowym w Krakowie. Wiele odpisów, kopii lub pomniejszych druków odnaleźć można w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Bibliotece Naukowej PAU i PAN w Krakowie, Archiwum Państwowym w Krakowie Oddział na Wawelu, Bibliotece Jagiellońskiej, a także w Bibliotece w Bieczu.²

W niniejszej publikacji chciałem przedstawić udział muszynian i mieszkańców „państwa muszyńskiego” w liczbie studentów kolegium oraz ich preferencje edukacyjne

¹ A. Kolati, *Historia Podolinieckiego Archiwum Pijarskiego* [w:] *Pijarzy. Pietas et litterae. Wpływ Kolegium Pijarów w Podolińcu na rozwój dawnego szkolnictwa*, Nowy Sącz 2004, s. 22–23 i 27. Zob. publikacje powstałe na podstawie archiwaliów podolinieckich, Fredreich Endre, *Żywot Ferenca Hanaciusa* (Franciscus a S. Venceslao e S.P.), [w:] *Biuletyn Gimnazjum Zakonu Szkół Pobożnych w Veszprém*, 1904/05, s. 7–62; 1905/06, s. 3–71.; tenże, *Podolinieckie kolegium pijarskie w XVII wieku* [w:] *Komunikaty z przeszłości komitatu spiskiego*, 1 (1909), s. 126–145.

² Pełny opis bibliotek i archiwów, w których znajdują się źródła związane z kolegium i Podolińcem zob. artykuły, A. Kolati, *Historia Podolinieckiego Archiwum Pijarskiego*, [w:] *Pijarzy...*, s. 24 i 28–29.; B. Wierzbicka, *Przyczynek do stanu badań nad Pijarami*, [w:] *Pijarzy...*, s. 50–53; też, *Materiały rękopiśmienne, źródła drukowane oraz zestawienie literatury dotyczącej kolegium oo. Pijarów w Podolińcu*, „Almanach Sądecki”, R. XVI, Nr 1/2 (58/59), Nowy Sącz 2007, s. 19–24.

w latach 1699–1711, do czego skłoniły mnie wcześniejsze badania nad szlachtą w tym kolegium³ oraz nad frekwencją w latach 1686–1717, podjęte przez Beatę Wierzbicką⁴.

Swe rozważania oparłem na materiałach rękopiśmiennych znajdujących się w Centralnym Archiwum Węgierskim Archiwum Pijarów w Budapeszcie, tj. na drugiej oraz trzeciej księdze metrykalnej szkoły pijarskiej w Podolińcu⁵. Pierwsza z tych ksiąg była prowadzona od 1643 do 1722 roku, druga natomiast od 1696 roku aż do 1786 roku. Znajdują się w niej imiona i nazwiska uczniów uporządkowane rocznikami i oddziałami (rodzajami zajęć), często z dopiskiem, skąd pochodzi dana osoba⁶. To pozwoliło mi na ustalenie z całą pewnością miejsca pochodzenia danego studenta. W ten sposób mogłem wyciągnąć pewne wnioski w stosunku do aktywności edukacyjnej mieszkańców Muszyny, co potwierdza poniższa tabela.

Tabela przedstawiająca mieszkańców Muszyny, którzy uczęszczali w latach 1699–1711 na różne kursy w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu.⁷

Lp.	Imię nazwisko	Przedmiot	Inne	Źródło s.
Lata 1699–1700				
1.	Dzierzkowski Jan	Retoryka	Przy nazwisku zapis Muszyna	14
2.	Dzierzkowski Karol	Infimistae	Przy nazwisku zapis Muszyna	16
3.	Krockiewicz Kazimierz	Infimistae	Przy nazwisku zapis Muszyna	16
4.	Nowakowski Szymon	Infimistae	Przy nazwisku zapis Muszyna	16
5.	Stobnicki Jan	syntaxistae	Przy nazwisku zapis Muszyna	15
6.	Wilczyński Franciszek	Infimistae	Przy nazwisku zapis Muszyna	16
Lata 1700–1701				
1.	Dzierzkowski Jan	Parvistae		24
2.	Dzierzkowski Karol	Retoryka		20
3.	Nowakowski Szymon	Gramatistae		21

³ P. Wierzbicki, *Szlachta w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu (1699–1711)*, „Zeszyty sądecko-spiskie”, t. II, 2007, s. 38–70; P. Wierzbicki, *Szlachta województwa krakowskiego w dobie wojny północnej (1700–1710)*, Kraków 2006 [Archiwum Akademii Pedagogicznej], s. 336–339 i Aneks, t. II, cz. II, tabela nr 9, s. 299–326.

⁴ B. Wierzbicka, *Zagadnienie frekwencji w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu (1686–1717)*, „Zeszyty sądecko-spiskie” t. II, 2007, s. 96–100.

⁵ *Catalogus Studiosorum Scholas PIAS Clericorum Regularium, Pauperum Matris Dei Podolinii Olim & Nunc Frequentantium Ab Anno Domini 1643 [Ad Annum 1722]*; Centralne Archiwum Węgierskiej Prowincji Pijarskiej w Budapeszcie Lib. 23 (później CAWPP Lib. 23) i *Nomina Studiosorum Scholarum Nostrarum: Liber XLIII: Collegii Podolinien. Scholar. Piar. In quo continentur Nomina studiosorum scholarum nostrarum ab Anno 1696*, Centralne Archiwum Węgierskiej Prowincji Pijarskiej w Budapeszcie Lib. 25 (później CAWPP Lib. 25). Opis tych ksiąg wraz ze zdjęciami zob. A. Koltai, J. Nowak K., R. Ślusarek, *Rękopisy*, [w:] *Pijarzy...*, s. 71 i 73–74; A. Kolati, *Historia Podolinieckiego Archiwum Pijarskiego* [w:], *Pijarzy...*, s. 22, 36. O kolegium i księdze metrykalnej pisze też M. Gotkiewicz, *Trzy wieki Kolegium Podolinieckiego*, „Nasza Przeszłość”, *Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*, red. K. Alfons Schletz C.M., t. XV, Kraków 1962, s. 84. (s. 83–113 całość).

⁶ Zob. np. CAWPP, Lib. 25, strony od 10 do 17.

⁷ CAWPP, Lib. 25, s. 9–54.

4.	Stachurski Jan	Germani et arithmetici	Przy nazwisku zapis <i>Muszynensis</i>	25
5.	Stachurski Łukasz	Germani et arithmetici	Przy nazwisku zapis <i>Muszynensis</i>	25
6.	Stobnicki Jan	Poetae		21
7.	Wilczyński Franciszek	Gramatistae		21
Lata 1701–1702				
1.	Dzierkowski Jan	Filozofia		25
2.	Dzierkowski Karol	Infimistae		27
3.	Stobnicki Jan	Rhetores	Scholarum piarum	26
4.	Wilczyński Remigiusz Franciszek	Syntaxistae		26
Lata 1702–1703				
1.	Dzierkowski Karol	Filozofia		29
2.	Wilczyński Franciszek	Syntaxistae	Zapis przy nazwisku <i>Muszynensis</i>	32
Lata 1703–1704				
1.	Dzierkowski Jan	Infimistae		37
2.	Dzierkowski Karol	Filozofia		35
Lata 1704–1705				
1.	Dzierkowski Karol	Filozofia		39
2.	Wilczyński Remigiusz Franciszek	Retoryka		39
Lata 1705–1706				
1.	Wilczyński Remigiusz Franciszek	Retoryka		43
Lata 1706–1707				
-	brak	-	-	-
Lata 1707–1708*				
-	brak	-	-	-
Lata 1708–1709**				
-	brak	-	-	-
Lata 1709–1710				
1.	Wilczyński Remigiusz Franciszek	Retoryka		54
Lata 1710–1711				
-	brak	-	-	-

* Na przełomie 1707 i 1708 roku w kolegium przebywało zaledwie 26 uczniów. CAWP rkps s. 51–52.

** Na przełomie 1707–1709 roku uczniów było już 136, ale to i tak zaledwie połowa stanu z normalnego okresu funkcjonowania kolegium. CAWP s. 52–54.

W zasadzie, opierając się na wynikach zapisanych w tym zestawieniu tabelarycznym, można powiedzieć, że w latach 1699–1711 zaledwie 7 z uczniów kolegium podolinieckiego było mieszkańcami Muszyny, na co wskazują zapisy źródłowe. Liczbę tę dopełniają – zapewne krewni ówczesnego dzierżawcy i starosty klucza muszyńskiego Stanisława Waleriana z Janowic Chwaliboga⁸ – Teodes i Teodor Chwalibogowie herbu Strzemię, którzy w latach 1704–1707 pobierali nauki w Podoliniecu i uczęszczali na kurs syntaktyki,

⁸ Pisze o tym np. K. Chwalibóg, *Zapis dziejów rodziny Chwalibogów. Część I – W górę Dunajca*, „Almanach Łącki” Nr 5, R. 2006, s. 9. Potwierdzają to też źródła np. APKr. Oddz. na Wawelu Varia 69, s. 201–202 zob. też praca doktorska P. Wierzbicki, *Szlachta województwa krakowskiego w dobie wojny północnej (1700–1710)*, Kraków 2006 [Archiwum Akademii Pedagogicznej], Aneks, t. II, cz. II, tabela nr 9, s. 258.

kurs wyższy i gramatykę⁹. Nie było to jednak wielu uczniów, jeśli weźmiemy pod uwagę to, że przecież miasto Muszyna leżało stosunkowo blisko Podolińca, ponadto odleglejsze miejscowości, takie jak Nowy Targ¹⁰ czy Stary i Nowy Sącz¹¹, mogły się poszczycić większą liczbą uczniów w kolegium. Jest to zastanawiające, warto jednak pamiętać, że późniejsze zapisy, szczególnie po roku 1705, nie dają jednoznacznych wskazówek co do pochodzenia uczniów, dlatego też trudno wykluczyć, że któryś z zapisanych pochodził z Muszyny. Należy też zaznaczyć, że część uczniów pochodziła z miejscowości należących do „państwa muszyńskiego”. I tu możemy podać miejscowości: Krynice, gdzie wymieniony został Łukasz Szkwartowski, i Milik, skąd pochodził Jan Cichański. Obaj w roku szkolnym 1699–1700 studiowali retorykę¹². Następnie przy miejscowości Czyrna występuje nazwisko Michał Ignowicz, który w okresie 1699–1700 wybrał kurs nauk niższych, podobnie Stanisław Gliński z Zubrzyka¹³. Pochodzący z Polan Michał Polański wybrał kurs nauk wyższych w tym samym czasie, co poprzednicy¹⁴. Wliczając tych pięciu przedstawicieli z obszarów „państwa muszyńskiego” i dodając do tego dwóch Chwalibogów, można ustalić z całą pewnością, w oparciu o źródło, liczbę uczniów z tego rejonu na 14 osób. Uwzględniając jednak podane wcześniej wątpliwości co do wielu wymienionych nazwisk w późniejszych zapisach metrykalnych, niezawierających dopisku o pochodzeniu, możemy powiedzieć, że liczba ta jest przynajmniej o kilka osób większa. Daje to podstawy do stwierdzenia, że aktywność w zakresie oświaty wśród mieszkańców Muszyny nie była wcale tak niewielka i wskazywałaby na dbałość mieszczan o wykształcenie swej młodzieży.

⁹ CAWPP, Lib. 25, s. 40,44,48; zob. też, P. Wierzbicki, *Szlachta w kolegium oo. Pijarów w Podolińcu (1699–1711)*, „Zeszyty sądecko-spiskie”, t. II, 2007, s. 43.; P. Wierzbicki, *Szlachta ...*, Aneks, t. II, cz. II, tabela nr 11, s. 300.

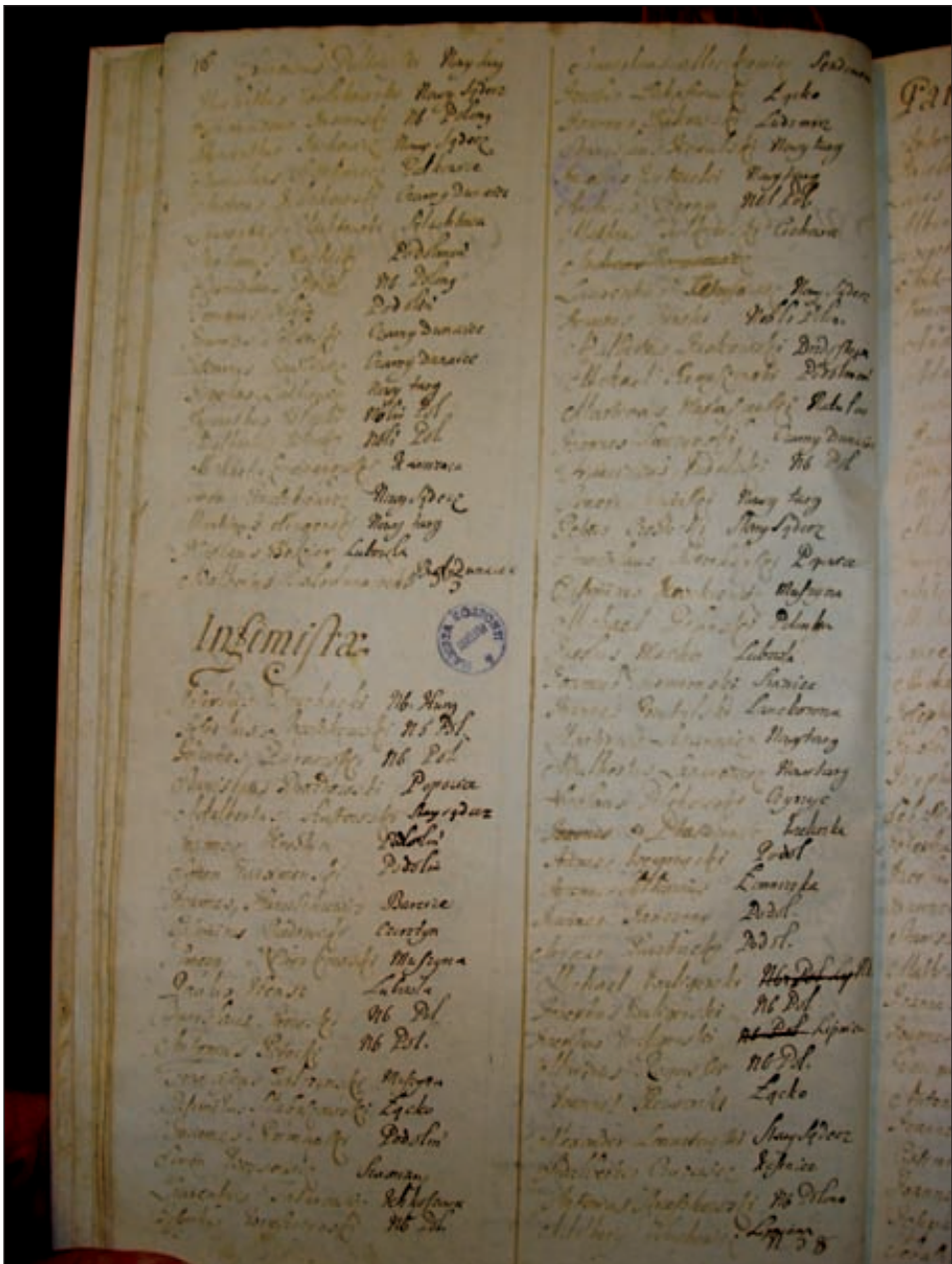
¹⁰ Np. tylko w latach 1698–1700 znajdujemy w zapisach księgi aż 14 nazwisk i są to: Jan Machayski, Mikołaj Łatkiewicz, Wojciech Rzadkiewicz, Stanisław Ratułowski, Jan Godawiński, Jakub Szaflarski, Mikołaj Kolasiewicz, Jakub Briniarski, Jan Ratułowski, Wincenty Łopacki, Laurenty Machayski, Stanisław Kowalski, Aleksander Kopczykiewicz, Ignacy Stankiewicz, CAWPP, Lib. 25, s. 9–17 potwierdza to też Lib 23, s. 194–196.

¹¹ Np. w latach 1698–1700 odnajdujemy w zapisach metrykalnych 31 nazwisk i są to, Stanisław Połciowski, Jan Drozdowski, Stanisław Woytowicz, Stanisław Motylewicz, Teodor Szablikiewicz, Stanisław Graniczowski, Andrzej Talarowicz, Andrzej Lenartowski, Teodor Szablik, Marcin Jędrysiowicz, Michał Filipowski, Mikołaj Strzębecki, Franciszek Styrnowski, Gaspar Borkowski, Piotr Sperkowicz, Andrzej Wimianowski, Kazimierz Iraszewski, Hiacynt Wolakowski, Hiacynt Jackowicz, Szymon Grzeszkiewicz, Wojciech Szustowski, Laurenty Woysowicz, Piotr Cząstecki, Aleksander Lenartowski, Jan Tarczałowicz, Wojciech Mikułowski, Stanisław Mikułowski, Walenty Niemczyński, Stanisław Zięba, CAWPP Lib. 25, s. 9–17 zob. też Lib 23, s. 195–196.

¹² CAWPP, Lib. 25, s. 14.

¹³ CAWPP, Lib. 25, s. 17. zob. też Lib. 23, s. 195–196.

¹⁴ CAWPP, Lib. 25, s. 16. zob. też Lib. 23, s. 195–196.

Zdjęcie strony z księgi metrykalnej kolegium oo. Pijarów w Podolińcu, tzw. *Nomina Studiosorum Scholarum Nostatarum* z lat 1696–1786 z Centralnego Archiwum Węgierskiej Prowincji Pijarów w Budapeszcie (CAWPP), Lib. 25 str. 16. Na stronie widoczne są przynajmniej trzy nazwiska, przy których znajduje się zapis „Muszyzna”, oznaczający, że uczniowie ci pochodzili właśnie z tego miasta